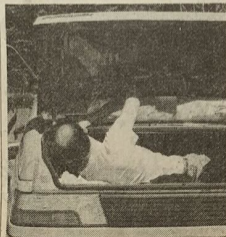

NIEUWE SCENE

A N T W E R P S E
DE MORGEN

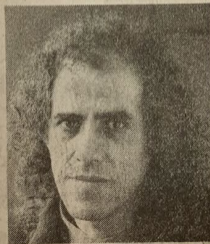
DAGBLAD • HOOFDREDAKTEUR: PAUL GOOSSENS • ZATERDAG 1 JUNI • 8ste JAARGANG NR 77 • 64 PAGINA'S • PRIJS 28 FR. • EDITIE ANTWERPEN

Bahroz

"Net een sauna." Een Belgische Koerd smokkelt zijn uit Irak gevluchte broer in een autokoffer doorheen Europa.

Pagina 17

Antonio

"Ik ga terug, maar ik vraag mij af of wij geen demonen uit hun winterslaap wekken." Een balling keert terug naar Chili.

Pagina 19

Gazza

Het zijn de tranen, tranen van zelfmedelijden, die hem tot een nationale held gemaakt hebben. Portret van de duurste voetballer.

Pagina 21

ANTONIO MALDONADO

Jonge democratie en oude demonen

Gisteren, 31 mei, vertrok de toneelmeester van Kollektief De Internationale Nieuwe Scène naar Chili. Gelukkig in zijn beroep en privé-leven zet de 40-jarige zich schrap voor de confrontatie met een verleden dat op een horror-film lijkt maar rauwe realiteit was. Hij komt een belofte na, bang daarbij sluimerende demonen op de staart te trappen. Het verhaal van boerenzoon Antonio Maldonado.

Johan Anthierens

Tik ben geboren in Lampa, een klein dorp op 35 kilometer van Santiago, als tweede in een reeks van elf kinderen. Mijn vader werkte op de hacienda van hereboer Abeleida, een landgoed van 2000 hektaren groot. Mijn vader ontwikkelde een actief sociaal rechtvaardigheidsgevoel; nog onder Eduardo Frei, de kristendemocratische voorganger van president Salvador Allende, wist hij andere boeren te overhalen zich in een vakbond te verenigen om te ageren tegen de halve lijfeigen-schap die op de haciendas nog in voege was. De kristen-demokraten pretenderden ook komaf te maken met het grootgrondbezit, zij het niet fanatiek. Hacienda's vanaf 80 hectare oppervlakte vielen onder hun wet op de landhervorming, maar de meeste boerderijen reikten niet zo ver, en het landgoed van Abeleida werd ontzien omdat hij meezelde in de commissie die op de landhervorming toekweek. Naar het socialisme, in vrijheid! noemden de Kristendemokraten dat soort herverdeling.

"Die scheve verhouding kreefde vaak wrijvingen tussen vader en zijn werkgever, al konden zij elkaar op het persoonlijke vlak best verdragen. Maar in januari 1971, kort na het installeren van de socialistische regering van Allende, werd ook Abeleida's bezit ontzeind en herschikt tot een coöperatieve vereniging. Op het ogenblik van de militaire staatsgreep werkten daar 22 mensen in volstrekte evenredigheid. De familiale levensstandaard was spectaculair gestegen. Ten tijde van Abeleida hadden wij één slaapkamer en diende de eetkamer 's nachts als extra-slaapruinte; ik deelde het bed met vier broers. Na nog geen drie jaar zelfstandig verdienen betrokken wij een gezellig houten huis met verschillende slaapkamers, waren een gasvuur en een radio rijk en de laatste maand voor de hel losbrak ook een televisietoestel en een platendroaier. In augustus trouwde ik met Christina Flores Gonzales. Voor ons doen baadden wij in weelde."

"Waarnee ik niet gezegd wil hebben dat het allemaal rozegeur en maneschijn was. Er werd zeer hard gewerkt, maar niet door iedereen en aanzienlijk wel iedereen hetzelfde maandeloon kreeg ontstonden er spanningen."

"Kwam toen de staatsgreep van 11 september 1973."

"De eerste zes dagen gebeurde er niets bijzonders, behalve dat twee MIR-mensen van de coöperatieve op 14 september werden opgepakt en in de kazerne Peldhne in het buurdorp Cordina handig bewerkt om uit hen andere MIR-namen te slaan. Twee dagen later werden ze weer vrijgelaten."

"Op 17 september vallen er paracommando's ons huis binnen. Ze hebben de twee vrijgelaten weer opgepakt en ter plekke afgeranseld, tot één van hen de naam van mijn broer Victor-Joachim opgaf. Die komen te halen, doorzoeken het huis, nemen vaders boekhouding mee en onze jachtgeweren. Op het moment dat de soldaten vertrekken springt mijn andere broer Juan uit de bus van Santiago en wordt ook meegenomen. Ik ben dan 22 jaar, als oudste zoon heb ik alleen zes jaar lagere school gelopen. Victor (20) en Juan (19) mogen doordrussen en militairen als student allebei binnen de MIR, de *Movimiento de Izquierda Revolucionario*, een linkse volksmilite die het socialisme van Allende als te burgerlijk afdoet. De MIR hangt aan elkaar van idealisme, om niet te zeggen utopisme."

"Na het vertrek van de soldateske overleg ik met vader wat ons te doen staat. Hijzelf heeft zich niets

te verwijten, zijn vakbondswerk deed hij in alle legaliteit, zonder met welke partij ook gelieerd te zijn. Ikzelf heb MIR-sympatieën, daarom mee van een schoonsite der werelden, zonder politiek actief te zijn. Ik zeg dat ik er niet aan denk te vluchten. Er werd toen nog gevochten in het land, en met anderen dacht ik dat er een burgeroorlog van zou komen. Wij dachten in termen van vechten, waren 'tot de kamp bereid'. In mijn romantische beleving wist ik niet beter of wij zouden mijn broers uit de klauwen van de junta bevrijden."

"...De volgende dag komen de militairen vader en mij opladen. Een tiental soldaten onder leiding van een kapitein. Wij worden op een hoffelijke manier naar de kazerne gebracht, en daar van elkaar gescheiden en meteen onder harde handen genomen. Even ontwaart ik Victor, al in zeer slechte doen. Hij is de hele nacht gefolterd geweest. Wat later die dag zie ik mijn vader in een grote zaal. Hij probeert zich af te schermen tegen vijf, zes herdershonden die tegen hem aanspringen, hun tanden in zijn benen zetten..."

Ikzelf krijg stokslagen op hoofd en geslachtsdelen. Een militair stelt vragen en kalligrafieert de antwoorden op in een groot schrift, de anderen mermen. Bij de folteraars een reus, een donker type dat gebrekkig Spaans spreekt, ik vermoed een Braziliaan. Plotseling ramt die kolos mij zijn volle vuist in de maagstreek, een uithaal waar ik van groggy ga. In zekere zin nog een meevaller omdat ik daarna van de nog urenlange slagen niets meer van voel."

"De dag daarna worden mijn broers en ik en anderen naar het stadion van Santiago gereden. Vader en de twee opgepakte MIR-vrienden blijven in de Peldhnekazerne achter. In het stadion wordt ik weer meteen hard aangepakt. Eerst urenlang tegen de muur staan, handen omhoog, dan languit op de grond liggen, de kin op het beton steunend, een pose waar je na enkele minuten al verlamningsverschijnsel van krijgt. Wij mogen niet opkijken, niet roeren. De soldaten slaan, lopen over ons heen."

"Na uren gemaltreiterd te zijn voeren ze mij naar een kamer waar Victor woest slag levert met een aantal carabinieri. Victor is zowat waanzinnig gefolterd, hij heeft zich als onversneden revolutionair van meetaf aan onbuigzaam opgesteld, pertinent geweigerd om of welke vraag ook in te gaan. Overeenkomstig die uitdagende houding is hij extreem wreed aangepakt, gek gemaakt."

"Omstreeks middernacht worden Victor en ik en nog vier mannen uit het stadion gelooft en in een bus van de carabinieri geladen. Meteen weet ik waar wij aan toe zijn; de wanden van de bus zijn bekleed met geluidsendende hooiblokken, het voertuig zelf zij onder het bloed. En een escorte van achttien gendarmes moet voorkomen dat het zestal probeert zijn doodsvoornemen te ontlopen. Victor verkeert in een schemerstoestand, met nu en dan een lucide moment. Tijdens zo'n oplakkerende spreken wij af dat wie dit overleefde daarvan getuigen zal."

"Na een tiental minuten stopt de bus, ik fluitster; Victor, zo gauw wij voet aan de grond zetten, wég wezen! Wij stappen uit, ik grijp zijn hand, hij trekt die terug, ik maak mij uit de voeten, reën voor mijn leven. Achter mij vallen schoten. Ik spurt af op een gebouw in konstruktie, omgeven door een metershoge palissade waar ik, vanuit mijn doodsangst, óver spring. De gendarmes omsingelen de omheining. Binnen trek ik een nacht-waker in een bouwkeet en bid hem om hulp, maar die snaauwt dat ik

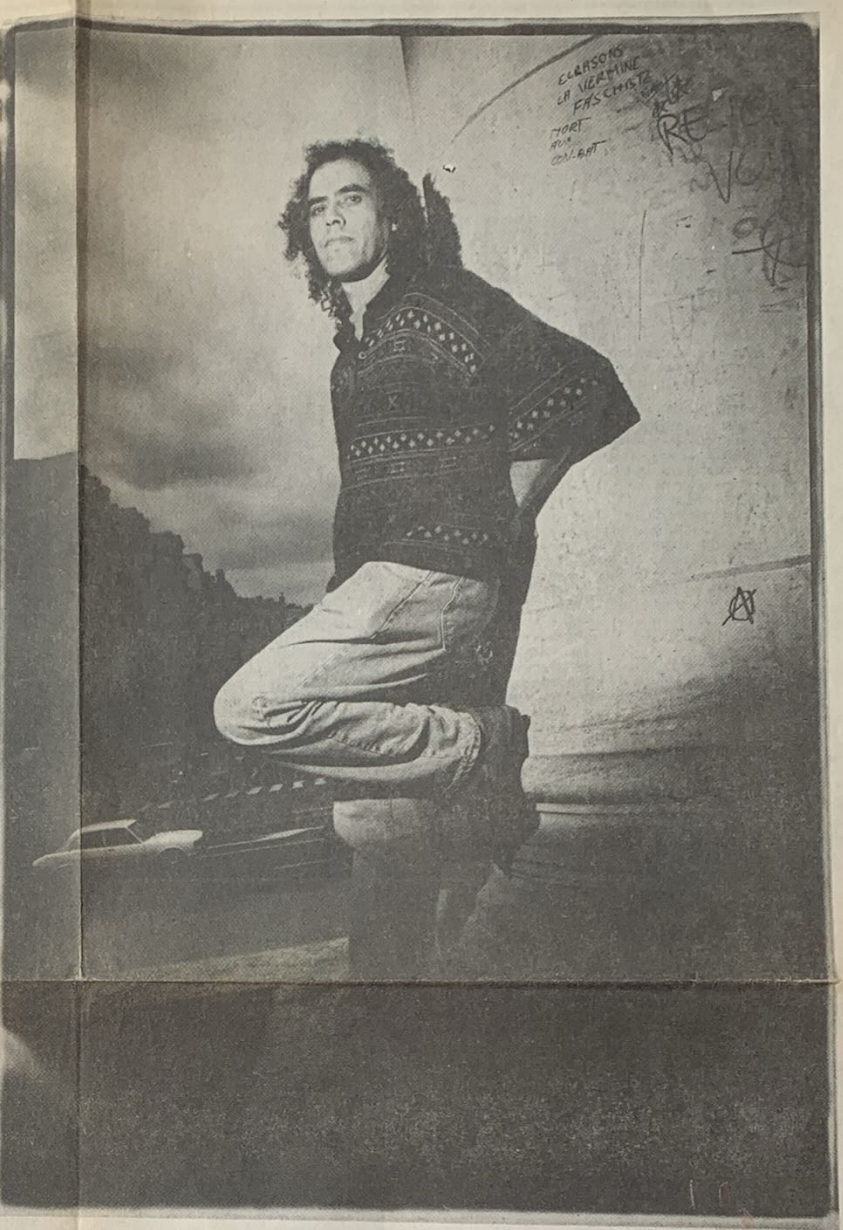
mij weg moet scheren. Ik ontdeed mij van jas en (zware) schoenen; wanneer ik weer buiten de schutting kom wordt er van alle kanten gevuurd. Ziggzaggend, opspringend en nu en dan plattit op de grond vallend ontkom ik aan de kogels. Ik ga in een berm liggen uithijgen, met in de buurt patrouillerende militairen die roepen dat ik een lafbek ben en zij mij wel te grazen krijgen."

"Als de kust weer rustig lijkt ga ik verder, in de hoop ergens een beschutting voor de nacht te vinden. Ik kom uit bij een helverlichte weg, met aan de overkant een donker gat. Gebiologeerd taxeer ik de overkant, heb het gevoel dat als ik die haal ik veilig ben. Tegelijk voel ik mij als het konijn tegenover de lichtbak: hoe verraderlijk is deze muistille plek? Uiteindelijk waag ik het er op, flits de baan over en krijg aan de overkant een klap die mij achterwaarts doet stuiten, waar ik ruggelings op het wegdek lig. Een verdedigd opgestelde observatiepost van het leger held mijn aarzelen in de gaten, en een milicien verwelkomde mij met een dreun van zijn machinegeweer. De soldaten amuseren zich zoals de kat met de muis; ze prikken met bajonetpunten in mijn benen en juichen als er een fonteinje bloed uit opspuit. Uiteindelijk, na mijn verhaal te hebben aanhoord, wordt ik als een worst gebrand weer bij het stadion afgeleverd."

"De hele dag breng ik daar gebouwd op het beton liggend door, een bezorgde arts zuivert mijn beenwonden. De kwelgeesten van gisteren vinden mij terug en garanderen dat ik alleen uitstel van executie bekwaam. En rond het middernachtelijk komen de carabinieri mij en vier lotgenoten halen voor zo'n rit zonder retour."

"Wij rijden een vol uur; dan gaat het in opwaartse richting, en wordt er halt gehouden. Aan de ene kant zie ik de weg waarop wij staan met daarachter een berghelling, aan de andere kant is het aardedonker, hoor ik water ruisen. Tussen twee lijfwachten in moeten wij het voertuig verlaten, ik als laatste. De paniek is groot, ik spartel tegen. Tijdens het geharrewar zie ik mijn voorgangers gekniel langs de kant van de weg zitten; ze huielen, en smeken om genade. Tegenvoer hen staat een vuurpeloton opgesteld, compleet met officier met sabel in aanslag. Ik bezweer mijn bewakers dat ik mij koest ga houden, en die van de anderen neerkijken. Ze trekken hun handen van mij af, waarop ik als een opgespannen veer wegschiet en in het duister duikel. Meters lager smak ik plat op een steenhard oppervlak, wat mij ei zo in het bewustzijn kost. Ik vind de kracht om verder naar beneden te tollen, tot in de rivier waarvan de sterke stroming mij de broek van het lijf spoelt. Boven mij wordt danig geschoten. Ik herwin mijn kleding, bereik de andere oever en dek mij onder een bladerdak zo goed mogelijk af tegen het cirkelende licht van een zoeklamp en graaf mij zo warm mogelijk in tegen de nachtelijke kou."

"Wanneer de zon weer hoog staat klauter ik in onderbroek en barrevoets behoedzaam naar de plek des onheils. Daar liggen de doorzefde lichamen van mijn vier ongeluksgezellen. Het executiepeloton moet in blinde woede op hen hebben ingeschoten; bij drie van hen zijn de schoenen mee aan flarden geveurd! Nummer vier ontdeed ik van zijn andere alreeds verstevende dode de broek 'leen', van een derde het overhemd van het lijf haal. Daar daal ik weer mee af, was de bebloede kledij in de rivier en na een uur bleken in de zon kan ik in schone kleren in een barmhartige veldwerker wat zakgeld en een

(Foto Patrick De Spieglere)

boterham schoeien. Hij wijst mij ook de halte van de bus voor Santiago."

"Daar zit ik naast een mevrouw die haar gal spurt op Allende en alle kommunisten en de lof van ons dappere leger zingt. Ik beaam 'Ja mevrouw, nee mevrouw' en voel mijn beenwonden opengaan, waardoor het bloed in 'mijn' te kleine schoenen sijpelt. Als bij wonder haal ik zonder achtchordt waken het reisdoel. In de hoofdstad hinkel ik naar de bus voor Lampa; ik moet naar huis, wil weten hoe het de anderen vergaan is. Ik loop in de armen van oom Luis, een broer van vader, die mij mee naar zijn huis neemt waar ik mij op het eerste het beste bed vallen laat en in een komatueze slaap wegzink."

"Drie dagen later voegen moeder en vrouw Christina zich bij Antonio in het huis van oom Luis. Christina en oom Luis vinden in het lijkenhuis van Santiago de lichamen van vader en van Victor. Zij blijken allebei 'op straat' te zijn gevonden."

De andere broer, Juan, kon met de medelichtheid van een humaan militair de dodendans ontpringen. Na de eerste klappen wordt hij zonder noodwendig daglange discussie over wie fout is aan de val van Allende en 's avonds is iedereen boos op iedereen. Kwada gaat men slapen om 's morgens de draad der oneerigheid weer op te nemen. Uiteindelijk, op 22 november, vliegen Christina en Antonio Maldonado met een geldig paspoort naar België, waar de *Entrada Socialiste* hen met een handig uit van 3000 frank, een gemeubeld appartement in Molenbeek en werk voor Antonio in Haren-Buda in de start-

blokken helpt. Een Vilvoordse vrouw (Anne Kleyners?) helpt hen verder vlot; in augustus 1974 komt broer Juan hen achterna en later dat jaar - dank zij vooral een financiële inspanning van de socialistische vakbond - volgen mama Maldonado en de overige broers en zusters. De familie burgert zich in, verlaamt. Van Molenbeek - later Vilvoorde - verhuist men naar Antwerpen, waar Antonio in Deurne aan het Hoger Rijks Instituut voor Technisch Onderwijs zijn diploma Nederlands en technische onderlegheid haalt, niet kwaad voor iemand met lagere Chileense school als background. Sinds 1981 heeft de vroegere boerenzoon em-plooi gevonden bij de Internationale Nieuwe Scène; eerst als klasjesman, nu als toneelmeester. De Belgische tijd heelt het haatgevoel, hier sterven de wraakgedachten af, maar intakt blijft de verbondenheid met de vermoorden. En het ogenblik is gekomen om een achtien jaar oude afspraak met de stervende Victor-Joachim in de met bloed bespatte bus na te ko-

men. Antonio Maldonado: "Sinds de verkiezing in december 1989 van de kristen-demokraat Patricio Aylwin tot nieuwe president is Chili weer een democratie. Hij heeft een *Commissie voor Waarheid en Verzoening* materiaal vergaren over de afgelopen gevallen van moord op burgers - én militairen - onder de diktatuur van Pinochet. Daar horen de gevallen van mijn vader en broer bij. Vorig jaar vloog Christina naar Chili om voor de commissie een verklaring af te leggen en nu, in juni, worden allebei de

tragedies in een apart proces behandeld. Daar ga ik mijn verhaal vertellen. Om een verzoening onder Chileenen te bewerkstelligen hebben de processen niet de intenties om straffen uit te spreken, zeker geen zware, maar wel het dekkel van doofpotten te lichten, klaarheid verschaffen. Van mijn vader is nog altijd niet geweten wie hem vermoorde, en waarom. En waar 'op straat' hij gevonden werd."

"Ik ben geheel bereid mee te verzoening te bewerkstelligen. Ik ben in het bezit van de Belgische nationaliteit, ik ben gelukkig, mijn dochter is hier geboren en opgegroeid, ik voel mij meer Belg dan Chileen. Maar ik vertrek met kloppend hart, enerzijds bang voor de confrontatie met een boos verleden binnen de context van een nieuw Chili en omdat de militairen, is al uit veel signalen gebleken, die verzoening niet zien zitten. Ik ga vastberaden naar de afspraak met vader en Victor, maar ik vraag mij af of wij geen demonen uit hun winterslaap waken."

Naschrift
Eergisteren donderdag vernam Antonio Maldonado van oom Luis dat er op de lichteblauwe van Santiago een militair arrestatiebevel klaar ligt en hij bij landing meteen opgepakt zal worden. Maldonado heeft daarop zijn advocaat in Chili gebeld en deze Nilda Garfias Benito maakte zich sterk dat het luidige Chili met een dergelijk militair ingrijpen snel korte metten zou maken. Ook de Chileense ambassadeur in België, José González, heeft Maldonado gegarandeerd dat Chili weer een rechtsstaat is en in het leger zich daar naar te gedragen heeft. Een Antwerps Maldonado-comité heeft de verschillende politieke partijen van de zoek op de hoogte gebracht en met name Vic Ancaes van de Volksunie zegde toe mee waakzaam te blijven. Antonio Maldonado stapte gisteravond op het vliegtuig, richting Chili.

ANTONIO MALDONADO,
GETUIGE A CHARGE IN CHILI

'Meneer is een volleerd akteur'

Achtien jaar nadat hij de kogels van het executiepeloton ontweek, ging hij terug naar Chili om voor een 'tribunaal' zijn getuigenis af te leggen. Het verslag van een weerzien dat leidde tot de conclusie: "Dit land blijft doodziek van achttien jaar diktatuur."

Johan Anthierens

Wat voorafging

Zaterdag 1 juni verscheen hier het verhaal over het geweldsdadige Chileense verleden van de nu veertigjarige Antonio Maldonado. Enkele dagen na de staatsgreep, op 11 september 1973, van legerleider Augusto Pinochet tegen de democratische regering van de socialistische president Salvador Allende, worden Maldonado's vader, voorzitter van een progressieve boeren-koöperatieve, en zijn broer Victor-Joachim, door de soldaten vermoord.

Antonio zelf ontkomt tot twee keer toe in uiteraad dramatische (maar ook Kuifjesachtige) omstandigheden aan een executiepeloton en slaagt erin naar ons land verdwijnen. Met financiële steun van de *Entraide Socialiste* herenigt de rest van het geschonden gezin zich in het Antwerpse, waar Maldonado sinds 1981 als toneelmeester van Kollektief De Nieuwe Scène de kost verdient.

Als in december 1989 de diktatuur wijkt voor de democratisch gekozen president Patricio Aylwin en deze een Commissie (Voor Waarheid en Verzoening) instelt die de vuile was moet sorteren, schrapen Antwerpse sympathizanten fondsen bij elkaar en speelt Charles Cornel van de INS een benefietvoorstelling, om de Chileense kollega in de gelegenheid te stellen tijdens het zomerreces voor de Commissie te gaan getuigen. Bepaalde signalen wezen erop dat niet alleen goed volk van zijn initiatief op de hoogte was...

Vrijdag 31 mei stapte de toneelman in het Vliegtuig naar Santiago, zaterdag 24 augustus kwam hij terug en draaide meteen op volle toeren mee in de voorbereiding van *Meneer Puntilla en zijn knecht Matti*, een stuk van Bertolt Brecht waar de Internationale Nieuwe Scène dit seizoen mee door Nederland toert. Tussen twee dekor-diskussies door doet Maldonado verslag van een weerzien met Chili, achttien jaar later.

Met mij reisden twee jongere broers, Francisco en Carlos José. Op de luchthaven van Santiago meldde Francisco zich als eerste bij de doeankontrole. De dienstdoende carabinieri zei dat hij een technicus moest konsultieren omdat er problemen waren met de computer. Hij ging een kantoorje binnen en kwam weer te voorschijn met de mededeling dat alles oké was. Toen kwam ik aan de beurt en weer kreeg de computer een krampe. De ambtenaar spoedde zich naar het bureau en kwam terug in het gezelschap van drie kollega's. Op hun vraag of ik de naam Antonio Maldonado was, zag ik voor mijn ogen een gevangenis schemeren. Het kwartier onderwerp mij aan een heus verhoor: wanneer ik Chili voor het

laatst verlaten had, in welk buitenland ik verbleef, wat ik daar uitvoerde en — niet mis te verstaan — wat ik in Chili verloren had, als het elders blijkbaar zoveel beter was.

Ik zei dat ik verwanten kwam groeten en na achttien jaar ook graag het vaderland terug wilde zien. Wat verderop ging mijn beschermkomitee, bestaande uit een advocaat van de kerkelijke organisatie *Vicaria de la Solidaridad* en iemand van de Belgische ambassade, zich demonstratief ongeduldig opstellen. Ik kon niets zien maar hoorde hen met luide stem naar mijn persoon informeren, een hele geruststelling. Zonder echt bang te zijn, voelde ik mij behoorlijk opgelaten. "Hoor ik daar mijn naam noemen?" prikkelde ik het vervelede viertal. Ze zeiden dat ze met mij "administratief" nog niet klaar waren. Uiteindelijk mocht ik gaan. Carlos José werd ongemoeid gelaten."

"Het was toen oorlog tussen ons en het marxisme, zegt de leger-top, wij hebben gedaan wat van ons verwacht werd"

"Daarna volgde het emotionele weerzien met verwanten en vrienden. Kennissen van vroeger die ik niet herkende, hummels van toen die mij als volwassenen omhelsde."

De aanblik van de hoofdstad vonds ik verschrikkelijk. Zo arm en veel. Santiago is altijd al een verloren stad geweest, maar ik dacht dat de militairen op dat gebied iets ten goede hadden gekeerd, de inwoners hygiëne hadden opgelegd. Maar het oogt nog belabberder dan vroeger, hulpeloos benepen en lélijk. Huizen met aangebouwde *koterijen*, van die in elkaar geflanste bijgebouwtjes, als wratten in het straatbeeld.

De dag na mijn aankomst ben ik in mijn geboorteplaats Lampa, op vijfendertig kilometer van Santiago, mijn driënegentigjarige grootmoeder, de moeder van mijn vermoorde vader, gaan groeten. 'Bomma' lag uitgedoofd in bed en fleurde warempel helemaal op. Ze is de drie maanden van mijn verblijf monter in de weer gebleven."

"Door de alomtegenwoordige politie voelde ik mij de eerste week in het openbaar bepaald ongemakkelijk. Militairen daarentegen zijn er weinig. Op een dag staan er in de bus twee soldaten pal naast mij. Dat zou zinnigwijze contact met de bekende uniformisnit was na een tijd zo onverdraaglijk dat ik het duo zachtzandig van mij afduwde, maar als jongens zonder enige kwade bedoeling lieten ze zich dat welgevallen.

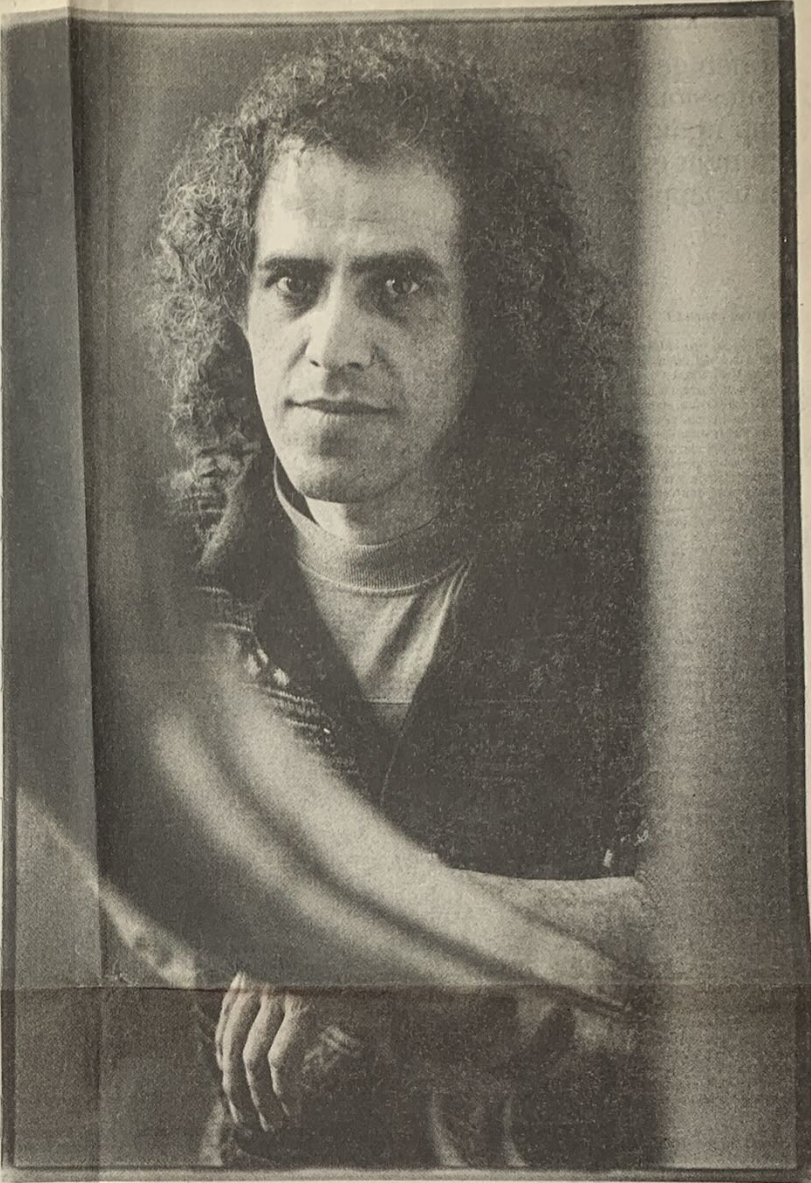
Inmiddels probeerde ik mijzelf aan te praten dat het Chili van nu een normaal land is en ik geen sporen moet zien waar er geen zijn, tot je plotseling toch weer door 'gisteren' wordt achterhaald. Zo liep ik een boekhandel binnen en werd op de voet gevolgd door twee heren die luidrecht fascistische *klap* rondstrooiden en nadrukkelijk grappen maakten over vermiste Chilenen. Ze informeerden bij een verkoopster op provocerende toon naar hagiografisch werk over Pinochet, waarna ze een trap opgingen om mij vanaf een gaanderijte strak te observeren.

Dat dit incident niet aan mijn nerveuze verbeelding was toe te schrijven, ondervond ik enkele dagen later in Lampa, waar ik op bezoek was. Nog geen vijf minuten was ik daar weer weg of een politieman wilde alles over mij weten. Hij belde niet aan, de familie betrapte hem toen hij vanop de straat door een raam naar binnen gluurde.

Je wordt er half paranoïde van. Zogenaamd is er geen vuilte meer aan de lucht, maar die lucht is verre van opgeklaard. Toen ik mij op 24 augustus in de luchthaven meldde voor de terugvlucht, viel de doenaar uit zijn voorgescreven neutrale rol. Hij bedwong heel slecht zijn *dépit* dat een subversief als ik, ten eerste, via officiële weg het land binnen was gelaten, en ten tweede, daar drie maanden vrijelijk had kunnen gaan en staan. Een DDR-stempel in mijn pas werkte als een rode lap: *Ooit krijgen wij jou te pakken*, knarste hij tussen de tanden.

"Alle verse gegevens over mij zitten in de politiecomputer. In het kader van mijn getuigenis voor de Commissie werd ik gehoord door de politiedienst die met een vooronderzoek is belast. Ik begon over 1973, maar de man onderbrak mij bruisend met het compliment: "Naar het schijnt bent u een volleerd akteur?" Ik dan weerleggen dat ik geen akteur ben, maar voor een Belgisch teatergezelschap werk, een onderscheid dat hij zeer goed kent aangezien het 'verhoor' bij mijn aankomst in Santiago in alle Chileense politie-bestanden natrekbaar is.

Dat 'akteurs-gesprek' vond plaats in het kantoor van de advocaat van *Vicaria de la Solidaridad*, die bovenal wilde vernemen dat ik voor verklaringen naar een politiebureau zou moeten, iets wat naar hun weten minstens een pestiger ervaring zou opleveren. Eén keerje kon ik er niet onderuit, het ging om een klein element dat in mijn verklaring was vergeten. Twee vrienden en een nichtje gingen mee en vatten post voor het gebouwtje. 'Bent u alleen gekomen?', was de eerste vraag van de politie-officier. 'Ik verplaats mij in Chili nooit alleen', antwoordde ik, en na de korte toelichting die ze van mij wensten kon ik buiten in de zon weer vrij ademen."

"Het publiek gedraagt zich apatisch, het heeft de shock slecht verwerkt."

(Foto Patrick De Spiegelaere)

De *Vicaria de la Solidaridad* is de enige belangrijke vereniging die het serieuze meet met het opruimen van de ellende die het militaire bewind achterlaat. De katholieke kerk is de enige instantie die vasthoudt aan het principe dat een schoon Chili geen kans maakt als niet wordt afgerekend met de mensonterende praktijken uit het recente verleden. De regering — een coalitie van kristen-demokraten en socialist — sust en houdt zoet, en vernijdt vóór alles een aanvaring met het militaire apparaat, dat zich zelfverzekerd en aanmatigend blijft opstellen. Het leger weigert categorisch elke medewerking aan het Commissie-onderzoek, verbiedt militairen te getuigen. *Het was toen oorlog tussen ons en het marxisme*, zegt de leger-top, *wij hebben gedaan wat van ons verwacht werd*. De twee regerende partijen trekken hun nek in, laveren tussen de klippen door, terwijl de Kommunistische Partij zo diep rouwt om de teoloog van Oosteuropese zusterpartijen, dat er geen traan overblijft voor de interne bloedingen van het land."

"Het publiek gedraagt zich apatisch, het heeft de shock slecht verwerkt. Veel familieleden van vermisten en vermoorden durven zich vandaag nog niet manifesteren. Het gelooft in een krachtig democratie is weg, de desillusie daarvoor is zo groot dat de gewone Chileen alleen nog oof heeft voor een betere materiële situatie. Zo aangenaam mogelijk leven, om te beginnen werk vinden, wat niet voor de hand ligt, en daarbuiten zo weinig mogelijk aan zijn hoofd, dat is een streven. Eén groep kapiteulert niet, maar vervalt in het andere uiterste en

bindt de strijd aan met de autoriteiten. Die beweging van vechtjassen noemt zich *Lautaro*, naar een legendarisch opperhoofd van de Araukanen-indianen, die in het midden van de zestiende eeuw slag leverden tegen de Spaanse overheersers. Die zogenaamde 'vrijheidsstrijders' laten bommen achter op druk bezette plaatsen en vermoorden gemakkelijke slachtoffers, zoals de brave verkeersagent op een kruispunt. De regering heeft een speciaal politiekorps ter beschikking om Lautaro hardhandig uit te schakelen, en dat korps zit niet stil. In de eerste dagen van augustus hebben ze twaalf kopstukken van de beweging, onder wie een vrouw, opgepakt en in de gevangenis gefolterd. Niet zo maar een beetje gefolterd. Tegen die mishandeling gingen familieleden van gearresteerden in hongerstaking, en daar haalt het volk de schouders voor op: *geen genezende zaak met terrorisme*. Nuchter beschouwd spelen de desperado's in de kaart van de overheid, die daar dankbaar propaganda uit puurt en zich opstelt als schutpatroon van de natie."

"De procevoering kan nog jaren aanslepen. Van het tribunaal waarvoor ik een getuigenis aflegde moet u zich niet te veel voorstellen. Dat bestond uit een klein bureau bemand door één sekretresse, een vrouw van een jaar of vijftig, met een strenge bril en timmerend op een oude typemachine. Toen ik mijn verhaal deed was het vijf uur 's middags en er waren mij die dag al vierentwintig 'beklagmakers' voorafgegaan. De dame voelde haar vingertoppen niet meer en baalde als een stekker. Temeer omdat zij zich een fervent Pino-

chet-aanhangster noemde, die de aantijgingen als een persoonlijke belediging interpreteerde. "Brand maar los", zei ze zonder mij aan te kijken, terwijl ze driftig een blad in de machine draaide. Op de toon van 'je kunt me nog meer vertellen', maar ze reageerde toch geschokt bij mijn relaas van wat de militairen zich in het stadion, voor de ogen van wie maar wilde toekijken, met de gearsteerde vrouwen permitteerden.

In juni vertelde ik over mijn tweede ontsnapping, hoe ik in de hetsvelden buiten Santiago 's nachts aan een vuurpeloton ontsnapte en 's morgens, alleen gekleed in onderbroek, de lijken van mijn vier ongelukkige lotgenoten van een paar schoenen en kleren ontdeed. Ik wist niet beter of ik was de enige die het inferno had overleefd, tot men op de *Vicaria* met zekerheid wist dat die nacht ook een Braziliaan de dans was ontsprongen. Op het moment dat ik de benen nam, begonnen de soldaten in het wilde weg te schieten op de gevangenen, die aan de rand van de weg waren opgesteld. De Braziliaan liet zich achterover in de berm vallen en rolde verder naar beneden. Ondanks een schotwonde aan een been heeft hij die nacht lopend Santiago gehaald. Bij daglicht zag hij dat in zijn overhemd nog twee kogelgaten zaten. Ik kende die andere geluksvogel niet persoonlijk, maar heb zijn adres in Brazilië en ga hem opzoeken. Een verrassing als het geschenk uit de hemel."

"De plaatsen waar ik mirakuleus wegkwam heb ik met mensen van de *Vicaria* opnieuw bezocht. Op de eerste plaats was ik een huis in aanbouw binnen gevluht, een

werf midden in een kale vlakte. Vandaag staan daar tachtig dergelijke bouwdozen, je verdwalt er in een woud van beton, het is onbegonnen werk wat dan ook te reconstrueren. Op de tweede plaats kon ik me alles precies herinneren en alles aanwijzen. Voor de organisatie is zoets van het allerhoogste belang, om de puzzel van de gepleegde mensenschendingen stukje bij beetje in elkaar te passen. Ik heb daarbij wel de nodige emotionele schokgolven doormaakt. Dat was ook het geval tijdens mozaïek-diskussies met bepaalde familieleden, broers van mijn vader bijvoorbeeld, die er nog altijd van uitgingen dat wij aan alle ellende ten grondslag lagen. Sommigen van hen waren socialist onder Allende en hebben na de staatsgreep hertaalddelijk op Pinochet gestemd, als om de rode duivel voorgoed uit te drijven. De pijnlijke gesprekken die ik met hen aanging hebben dit verregaande toenaander geleid."

Met een bezwaard gevoel heb ik weer het vliegtuig naar Brussel genomen. Dit Chili blijft doodziek van achttien jaar diktatuur. Er zitten nog ongeveer honderd vijftig politieke tegenstanders van Pinochet in de gevangenis, waar ze als pestlijders worden behandeld. Jorge Palma bijvoorbeeld, die ik twee keer ben gaan bezoeken, waarbij ik zelf vermederd werd behandeld door de gevangenisdirectie. Het wordt de hoogste tijd dat de Internationale Solidariteit zich weer de democratische toekomst van Chili aantrekt. Wat mezelf betreft, ga ik door de belofte aan mijn stervende broer Victor-Joachim na te komen: zonder wraakgevoelens de waarheid in de openbaarheid brengen."